

ՌԱԻՍԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԿՈՒՍԳԵՏԻ ԽԱՉԹՈՒՐՆ (Ս. ԽԱՇԹՐԻԿ) ՈՐՊԵՍ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՈՂԵԼ

Հայ ժողովրդական բանահյուսության մեջ պատմականորեն ձևավորված ու զարգացած գեղարվեստական կայուն ձևերը (ժանրային) ենթադրում են կառուցվածքային և իմաստաբովանդակային խորքային քննություն, քանզի բանավոր փոխանցվող գեղարվեստական ստեղծագործության զարգացման գործընթացում կառուցվածքն ինքնին առաջադրում է «ազգային մոդելների»¹ ըմբռնում, իսկ ինվարիանտ կայուն ձևերն իրենց մեջ ներառում ու խտացնում են անցյալի հիշատակներ և «ստեղծագործական հիշողություններ»², որոնք անպայմանորեն հենվում են ազգային լեզվամտածողության, ավանդույթների և էթնիկական մշակութային ժառանգության վրա:

Միանգամայն իրավացի է Գ. Հովսեփյանը, որը, քաջատեղյակ լինելով և գնահատելով բանահյուսական նյութի սկզբնաղբյուրային դերն ու նշանակությունը, ազգի գոյության հիմքը համարում է նրա «անցյալի գիտակցությունը», մշակույթը, որի իսկական արժեքը պետք է ճանաչել, գնահատել ու պահպանել³:

Մերօրյա ազգային ազատագրական պայքարի երգերում կայունացել է յուրատիպ մի բանաստղ-երդում-բանաձև. ուխտել ենք կռվել խաչով ու սրով⁴, որը ներծծված է ազգային լեզվամտածողությամբ ու գաղափարաբանությամբ, քրիստոնեական հավատքի, հայրենիքի պաշտպանության ու ազատության ձգտումներով: Նախատիպարային այս բանաստղի գեղարվեստական վերարտադրության հիմքը քրիստոնեական հավատքի և հայրենիքի փրկության գաղափարն է, որը գալիս է դարերի խորքից. հայ ժողովրդի բանավոր ավանդությունից, վիպական հերոսապատումներից, վիպաբանաստեղծական ակունքներից: Այն աղերսվում է հայոց ազգային ավանդության հետ, ըստ որի՝ Գրիգոր Լուսավորիչը Հայոց թագավորի հետ գալով Մասնո լեռնաշխարհ՝ Կուսգետի քարայր-տաճարում խորտակում է բոլոր կոռւքերին և կանգնեցնելով «քարե վեմը»՝ օծում է այն և վրան բարձրացնում Հայոց թագավորի սուրը (խաչ-թուր), որը Մասնո բարբառում դարձավ Ս. Խաչթրիկ, սրբավայր, ուր աղոթում էր ողջ Կուսգետի ժողովուրդը (հայ թե քուրդ)⁵: Մատենագիտական տվյալներ-

¹ **Հ. Մարգարյան**, Փոքր պատմողական ժանրի բանահյուսական ակունքները - Ավանդույթները և գեղարվեստական զարգացումը, Երևան, 1976, էջ 188:

² **М. Бахтин**, Проблемы поэтики Достоевского, М., 1963, ст. 142.

³ **Գ.Հովսեփյան**, հ. Ա, Երևան, 1983, էջ 20:

⁴ ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսության արխիվ, Ռ. Խաչատրյանի ֆոնդ, FR I: 3419, այսուհետ՝ FR I:

⁵ **Մելյան**, Մասուն, Երևան, 1990, էջ 102-103:

րով⁶ Դարձի ճանապարհին Գրիգոր Լուսավորիչը, Հայոց Տրդատ թագավորի հետ կործանելով հեթանոսական մեհյանները, խաչեր է կանգնեցրել՝ կանխորոշելով եկեղեցիների տեղը⁷:

Հայ ժողովրդական բանահյուսության մեջ խաչն ու թուրն իրենց խորհրդավաշտական, իմաստաբանական շերտերով դրսևորվել ու կայունացել են իբրև ազգի ինքնաճանաչման, ազգային ինքնագիտակցության և ազգապահպանության կարևոր ցուցիչներ: Իրենց ծիսապաշտամունքային դերով խաչն ու թուրը հայոց ծիսակրոնական արարողություններում, հատկապես հարսանեկան ծեսում հանդես են եկել որպես պսակադրությունն իրագործող (նվիրագործող) սրբազան պահպանիչներ: Իրենց հավատալիքային դրսևորումներով՝ խաչն ու թուրը ժողովրդական պատկերացումներում հմայական պահպանակների դեր են կատարել, և պատահական չէ, որ հարսանեկան ծիսակատարությունների ժամանակ բոլոր դռներն անցնելիս հարս ու փեսայի գլխին երկաթե ու պողպատե զենքեր են պահել, իսկ եկեղեցում քավորը զույգերի առջև մի ձեռքով սուրն էր պահում, մյուսով՝ խաչն ու Ավետարանը⁸, ինչպես թագավորագովքում է հիշատակված. = Օրհնյալ է Աստված, խաչ հանեք գլխուն⁹:

Թուրը իբրև խաչկապ (գոգբանդ) պահել են փեսայի կրծքին (հմմտ. ժող. երգերում՝ Թուրը խաչկապ արեցին)¹⁰: Սասունում եկեղեցական պսակադրության ժամանակ քավորը քահանայից վերցրած խաչը պահում էր հարս ու փեսայի գլխին, իսկ սուրը՝ աջ ձեռքին: Փեսան կրում էր խաչ-պսակ (հմմտ. իրանահայոց մեջ՝ խաչ-նշան).

= Թագվորին գովենք օրշնելով
Գլխին՝ խաչ-նշան ունենա¹¹:

Հարսանեկան «նարտոր» կարմիր-կանաչ թելերով (առնականություն-կուսություն) պատրաստելուց հետո, քահանան օրհնում էր «կենաց գինին» և սուրը. «Օրհնյալ է սուր, որով լինի արդարություն» և վերջինս, անցնելով հարս ու փեսայի ձեռքերի (նախապես միացված) միջով, կապում էր «նարտոր»՝ ի նշան միության և ամրության¹²:

Թուրը (սուր, սուսեր) բնիկ հայկական բառ է և ունի հնդեվրոպական ծագում. հնի. *tor* արմատից, որը *tero*-ի ձայնադարձն է և նշանակում է «շփելով մաշեցնել» (հմմտ. քարե դարում՝ շփելով քարը մաշեցնել), այնուհետ՝ ծակել (պարիսպ ծակելու

⁶ Ազգաթանգեղայ Պատմութիւն հայոց, Տփղիս, 1909, էջ 777-779:

⁷ **Հ. Հակոբյան**, Մեհյանների կործանումն ու Հայոց Դարձի որոշ մանրամասներ, Հայոց սրբերը և սրբավայրերը, Երևան, 2001, էջ 145:

⁸ **Ա. Իսրայելյան**, Հմայական պահպանակները հայոց հարսանեկան ծիսակատարություններում (XIX- XX դդ.), ՀՊՊԹ, գիտական նստաշրջան, թեզիսներ, Երևան, 1985, էջ 25:

⁹ **Ռ. Խաչատրյան**, Թալին, Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն, հ. 19, Երևան, 1999, էջ 115, այսուհետ՝ ՀԱԲ 19:

¹⁰ FR I: 3277:

¹¹ ՀԱԲ 19, էջ 116:

¹² **Վ. Պետոյան**, Սասնա ազգագրությունը, Երևան, 1965, էջ 262-265:

գործիք) սանս. tura – վիրավորել, վնասել, ֆին. tuura, էստն. tuur – նիզակ, տեգ¹³:

Հայ ժողովրդական «Սասնա ծռեր» հերոսավեպում խաչն ու թուրը եղել են Սասնա հերոսների հանդերձանքի անբաժանելի մասը: Խաչն իբրև հմայիլ-թալիսման եղել է Սասնա ծռերի բազմանը, ոսկե խաչը, որը կրել են կռվի ժամանակ, «սուրբ նշանը» (թաղված ավերակ եկեղեցու հիմքում) և «Մսէ խաչը», որն ի ծնե դաջված է եղել Դավթի մեջքին, աջ բազկին¹⁴ կամ անութին (հմմտ. «Ջոջանց տուն...» պատումը): Խաչն ու թուրը նախնիներից անպայմանորեն պետք է ժառանգվեր Դավթին (Մարութա խաչ – կայծակի թուր – Ոսկե գոտի)¹⁵: Հանդերձանքն իբրև ժառանգություն ընդգծում էր նաև նրանց արքայական ծագումն ու սերնդաբանությունը. = Մենք թագավորական ծնունդ ենք¹⁶: Ըստ Մեսրոբ Աֆոնսյոյի (պորտուգալացի ճանապարհորդ, որն այցելել է Սասուն, Բիթլիս, Խլաթ) հիշատակության՝ Դավիթը եղել է մի հսկա թագավոր, որը սիրել է որսորդություն և տիրել համայն Հայաստանին, նա հարկատու է դարձրել նաև Կահիրեի սուլթանին (Մսրա Մելիք)¹⁷: Լինելով բարի ու մարդասեր թագավոր՝ նա ապրել է «հետին աղքատի նման»¹⁸ և աղքատի համար, քանզի գիտեր, որ իր նախնիները «Ջոջանց տունն» հիմնելիս սկզբում չքավորների համար են տուն կառուցել և ապա հիմնել իրենց Սասնա բերդը: Վիպական այս մոտիվը (դեմոկրատական հերոս) առկա է նաև «Ասլան աղա» վիպերգում¹⁹, կրոնամիստիկական դրսևորումներով թագավորի տղա Ասլանը կռվի է կանչում Գաբրիել հրեշտակին՝ իր աղքատի հոգին առնելու համար (հմմտ. բիբլիական ավանդապատումներում՝ նահապետական թագավորի (թագավոր-ռամիկ) կերպարը²⁰: Խաչը (խաչ-պատարագին, խաչ-պատերազմին) իբրև ռազմական հանդերձանք²¹ իր ազգապահպան դերով ու գործառնությամբ հանդիպում է վեպի գրեթե բոլոր պատումներում: Արտատեր պառավը (Նանեն) հորդորում ու պատվիրում է Դավթին տեր կանգնել հոր զենքին ու հանդերձանքին.

= Գնա, յուզե՛ գքու հոր ձին,
Խաչ – պատերազմին,
Քո հոր կայծակի թուր,
Օսկե գոտին՝

¹³ Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. Բ, Երևան, 1973, էջ 208-209:

¹⁴ Սասնա ծռեր, հ. Դ (Նոր պատումների գրառումը և բնագրի պատրաստումը Մարգ Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. Բ, Երևան, 1973, էջ 208-209: իս Հարությունյանի և Արուսյակ Սահակյանի), Երևան, 1999, էջ 404-405, Սասնա ծռեր (աշխատասիրությամբ Մարգիս Հարությունյանի), Երևան, 1977, էջ 626-627:

¹⁵ Ռ. Գրիգորյան, Սասնա ծռեր, Երևան, 2000, էջ 210:

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 210:

¹⁷ Սասնա ծռեր, Երևան, 1977, էջ 626-627 (Ս. Հարությունյան, Կուլտուր-պատմական ակնարկ):

¹⁸ Սասնա ծռեր, հ. Դ, էջ 91:

¹⁹ Գ. Հովսեփյան, Փշրանքներ ժողովրդական բանահյուսությունից, Թիֆլիս, 1893, էջ 5:

²⁰ Զ. Կոսիդովսկի, Բիբլիական ավանդապատումներ, Երևան, 1970, էջ 405:

²¹ Սասնա ծռեր, հ. Դ, էջ 404-405:

Օր էրթաս – կովիս²²:

Սասնա հերոսները ժառանգաբար տիրանում և ապավինում են իրենց պահապան «Թուրն կեծակիին – խաչն պատարագին»²³ և նվիրյալ ու հավատարիմ են իրենց՝

ա) Քրիստոնեական հավատքին ու բարոյագիտությանը. = Մենք խաչապաշտ, աստվածաձանոթ ժողովուրթ ենք²⁴:

Պատահական չէ, որ պատումներից մեկում հայ իշխանը իր (ժողովրդին փրկելու, չկոտորելու նպատակով) աղջկան կնության է տալիս Նինվե քաղաքի Սենեքերիմ թագավորին և աղջկա խնդրանքով նրա հետ ծպտված քահանա է դնում, որը «Գողտուկ գը գարթեր թաքուհու համար»²⁵:

բ) Նախնիների (ցեղի, տոհմի) պաշտամունքին. Դավիթն աղոթում է Մարութա Ս. Աստվածածնի վանքում. «Ով Թորգոմի, Արամի ու մըր պապերի Աստված տուր ըմ մանուկ թներուն զորուտեն, ուար կառնամ կոտորըմ զքու սուրբ կրոնի նաեարնին, ուար դրածին մեջ ուրանց մտքին՝ զոտորին ուար քյանվան մկրտվող ժողովրդվուն և բղձին զքու սուրբ տաճառնին»²⁶:

Երկվորյակ եղբայրները մոր խորհրդով՝ փախչում են կռապաշտ հորից և ապավինում իրենց նախնիների հավատքին ու էրզրին (հավատք – հայրենիք – պապերի էրզիր – բնօրրան).

= Գացեք իմ գառներ,
Հայ քրիստոնեայի էրզիր՝
Ձեր պապու էրզիր²⁷:

գ) Ինքնապաշտպանական մղումներն ու հայրենիքը փրկելու գաղափարին.

= Մըր սրբություն, հույս, հավատ,
Սասունա բերդ²⁸:
= Էյ, սուրբ Մարութա վանք ... օգնա
Ընձի փրկենք Սասուն-հայրենիք²⁹:

դ) Եկեղեցաշինության, երկրի շենացման ու բարգավաճման գաղափարին: Դավիթը հրեշտակի խորհրդով նորոգում է Մարութա վանքը.

= Քանդուկ վանք տեսավ, սիրտ մղկտաց,
Չոքեց վանքի պատեր, քարեր պագեց,
= Վանք շինեց, շենցուց, մէ լավ էլ աղոթեց³⁰:

ե) Սասնա հերոսները տեր են ոչ միայն իրենց խաչ – թուր – հանդերձանքին, Ս.

²² Սասնա ծոեր, հ. Դ, էջ 355:

²³ Սասնա ծոեր, Երևան, 1977, էջ 588:

²⁴ Ռ. Գրիգորյան, Սասնա ծոեր, Երևան, 2000, էջ 199:

²⁵ Սասնա ծոեր, հ. Դ, էջ 133:

²⁶ Նույն տեղում, էջ 121:

²⁷ Ռ. Գրիգորյան, Սասնա ծոեր, էջ 202:

²⁸ Նույն տեղում, էջ 23:

²⁹ Նույն տեղում, էջ 254:

³⁰ Նույն տեղում, էջ 225:

Խաշթրիկ սրբավայրին (մենք ունինք սրբ. Մարաթուկ, սրբ. Խաշթրիկ)³¹, այլև Ջոջանց տան «որձ ջրին»³², նրա ողջ ինչքին ու հարստությանը՝ հալածելով ու ոչնչացնելով օտար հարստահարողներին ու հարկահաններին (հմմտ. Դավթի վեճը հորեղբայր Օհանի հետ՝ ոսկին չափելիս) = Մըր օսկին լը՝ թող մնը մըզի³³:

Սասնա ծռերի գերագույն նպատակը (որն ավանդվել է վեպում իբրև ազգային գաղափարախոսություն) եղել է ցեղի, ժողովրդի, հայրենիքի փրկության, ազատության և անկախության գաղափարը: Նրանք երբևէ չեն հանդուրժել օտար հարստահարողների շունչն ու տիրակալությունը . = Մընք մըր էրգիր գդիրինք³⁴: Պատահական չէ, որ ազատագրական պայքարի «ամենաթեժ բնօրրանը» (Արշակունիներից հետո) դարձավ Սասնո լեռնաշխարհը³⁵: Հնագույն ժողովրդին բնորոշ անհաղթելիության մոտիվը, կապված թրի հետ, խիստ բնորոշ է հայ ժողովրդական հեքիաթներին ու վեպին: Պատումներից մեկում երբ Մելիքը Դավթին խաբեությամբ հորն է գցում, Դավթի ձին՝ Քուռկիկ Ջալալին է առաջինը փրկում Դավթի թուրը:

= Քուռկիկ Ջալալին թռավ դուս.

Հուր օդաց տակ խող փորեց,

Դուման հանեց, Դավթի թուրն առավ,

Թուրն առավ բերան՝ իջավ դաշտ³⁶:

Մեր գրառած վիպական մոտիվներով հարուստ հրաշապատում հեքիաթում. «Բզդի դղան»³⁷, հերոսի ուժն ու զորությունը, ինչպես նաև հոգին թրի մեջ է. «Ըմ հոկին ըմ թուրն ը, ըր թուր քըշին ուր դեխեն գործուն՝ յըս մեռուզ իմ»: Կախարդ պատավը (ծծում հեձնող) մոլորեցնում է Քառսուն-Ծամ աղջկան և իմանալով գաղտնիքը՝ գողանում է թուրը և գցում ծովը: Եղբայրներն իրենց շնորհքով ու հնարամտությամբ հանում են թուրը ծովից, և տղան վերակենդանանալով՝ ամուսնանում է Քառսուն-Ծամ աղջկա հետ: Թուրը պաշտվել է հնագույն ժողովուրդների՝ խեթերի, խուրիների, իրանյան ցեղերի կողմից, իսկ օսական էպոսում հերոսը՝ Բաթրազը, նույնանում է իր իսկ թրի հետ³⁸ (հմմտ. մեր գրառած հեքիաթը):

Հայոց վիպական ավանդությունը իր տևական ու տարողունակ գործընթացով գեղարվեստական ժամանակի մեջ դառնում է խիստ արդիական (ներկա)՝ ընդհանրացնելով ու տիպականացնելով իր ազգային առանձնահատկությունները, ձգտումներն ու գաղափարները՝ կառուցվածքային որոշակի ենթաշերտ – հիմք – ինվարիանտ – կաղապարատիպերով (մոդել), վիպացիկլերին բնորոշ ներքին տրամաբանությամբ (ազգային ոգու ժառանգական փոխանցմամբ) վիպաբանաստեղծական

³¹ Մելյան, Մասուն, էջ 101:

³² Սասնա ծռեր, հ. Դ, էջ 25:

³³ Նույն տեղում, էջ 313:

³⁴ Սասնա ծռեր, հ. Դ, էջ 313:

³⁵ Նույն տեղում, էջ 7 (առաջաբանը Ս. Հարությունյանի):

³⁶ Ռ. Գրիգորյան, Սասնա ծռեր, էջ 109:

³⁷ Ռ. Խաչատրյան, Թալին, Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն, հ. 19, էջ 48-49:

³⁸ Ա. Պետրոսյան, Արամազդ, Երևան, 2006, էջ 31:

մակարդակում՝ ներհյուսելով առասպելականը, հեքիաթայինն ու վիպականը: Պատմա-հոգեբանական որոշակի կենսափորձով, ժամանակի թելադրանքով ու անհրաժեշտությամբ, ժողովրդի գիտակցության մեջ կարևորվում ու կայունանում են ազգային խտացված ու մոդելավորված գաղափարները (խորհուրդ բանաձևումներով, գեղարվեստական դերով ու հանդերձով), որոնք ավանդույթի ուժով փոխանցվելով՝ դառնում են ազգի բնավորության, հոգեկերտվածքի (մենթալիտետ) ոգու շարունակականության ավանդակիր-ուղեցույցներ (ներկա դեպքում՝ խաչ-թուրք): Ժողովուրդն իր հավատքով ու ինքնապաշտպանական մղումներով կերտում է իր լավագույն հատկանիշները կրող, խտացնող «ազգի փրկիչ» հերոսներին, որոնց կերպարները գրեթե նույնանում են հայրենիքի գաղափարին (Դավիթ - Անդրանիկ - Գևորգ Չաուշ - Սասուն), (Գ.Նժդեհ - Լեոնահայաստան) և նրանց ազատությունն ու փրկությունը ապահովող թրին:

Հայոց ազգային ավանդավեպերում կարևորվում և հիշատակվում է նաև թրի «պատկանելիության» գաղափարը, որն աղերսվում է ազգաձագման ավանդապատումին ու սերնդաբանությանը (հմմտ. «Արամի ավանդավեպում»³⁹ նրա թրի վրա կարդում են «Հայաստանը տիրող թագավոր Արամ»): Այն ընդգծում է ազգային-էթնիկական հերոսների և մերօրյա հերոսների ոգեղեն ժառանգական կապը, ինչպես նաև նրանց թրի ժառանգականությունն ու պատկանելիությունը (Արամի թուր - Տրդատի թուր (Հավլունի թուր) - Դավթի թուր - Անդրանիկի թուր - Սերոբի թուր և այլն)՝ միաժամանակ ընդգծելով հայրենիքի փրկության, ազատության ու արդարության խորհուրդը (հմմտ. Սասնո ասույթ - բանաձևը՝ Լառ, արդարություն թրի ձեռինը)⁴⁰:

Այստեղից էլ՝ թրի «ընծայաբերումը», «գերի ընկնելը», «թրի անվան հոչակումը», այն իբրև «պատերազմական ավար» դիտելը և այլն (հմմտ. Գ. Նժդեհը իր մոտ էր պահում թշնամու՝ Զավալ փաշայի թուրը)⁴¹:

Եթե հայոց վիպամտածողության մեջ Սասնա հերոսները մշտապես ապավինել են իրենց փրկությունն ու արդարությունն ապահովող խաչթրին, ապա աշխարհի անարդարությունների հետ անհաշտ ու միայնակ Փոքր Մհերը խորապես զգում ու ապրում է չար աշխարհի դեմ ժողովրդի (աղքատ, անգոր մարդու) տառապանքն ու ողբերգությունը. «Աշխարհք՝ չար ի դիա»⁴², «Իսան մանդրցեր ա»⁴³, «խողն խալբցեր, սաղանություն աշխարհ բոներ ա»⁴⁴: Եվ ժողովուրդը կրկին երկիր-աշխարհի փրկությունը կապում է իր ազգային ավանդակիր-դեմոկրատական հերոսի՝ փոքր որդու - Փոքր Մհերի, ներկա դեպքում՝ փոքր Դավթի հետ: Այս տեսակետից յուրատիպ մի մեկնություն է մեր գրառած (1986 թ.) մերօրյա վիպասաց, բնիկ սասունցի (Տավորիկ-Սպաղանք) 86-ամյա Միսակ Հարոյանի (Արեյան) պատմած Սասնա հե-

³⁹ Ազգագրական հանդես, գ. 9, Թիֆլիս, 1902, էջ 158-159:

⁴⁰ FF I: 3137

⁴¹ **Գարեգին Նժդեհ**, Հատընտիր, Երևան, 2001, էջ 286, 304:

⁴² Սասնա ծոեր, Երևան, 1977, էջ 421:

⁴³ Նույն տեղում, էջ 247:

⁴⁴ **Ռ. Գրիգորյան**, Սասնա ծոեր, էջ 240:

րոտապատումի՝ »Տավտի հրկյատ»⁴⁵ ավարտ-վերջաբանը.

= Փաստորեն ջիշտը.

Հիմի փոքր Տավիտ տուրս ը իգի.

Ատոմային ռումբ տուրս էգավ,

Նետրոնային տուրս էգավ.

Տավիտ էրգիր մարտ չթողը, սուդ պանը ...⁴⁶

Ժողովրդական լեզվամտածողությամբ ու կենսագագողությամբ (Երպ օր փոքր Տավիտ տուրս էգավ՝ էրգրակունդ մարտ չմնը ...) ⁴⁷ վիպասացը ընդգծում ու կանխազգում է համաշխարհային չար ուժերի (ատոմային ռումբ, նեյտրոնային ռումբ) առկայությունը և երկիր – հայրենիք – երկրագունդ կտրվածքով՝ աշխարհի փրկությունը կապում է արդարության, ազատության ու հավերժության (Դու անմախ որդի ես)⁴⁸ գաղափարները կրող Փոքր Միերի (ներկա դեպքում՝ փոքր Դավիթ) հետ, որի առաքելությունն է՝ մեկընդմիջտ ոչնչացնել չարը աշխարհում (հմմտ. շում. Գիլգամեշի կերպարը)⁴⁹: Սասնա «անմախ»⁵⁰ որդին դեռ տառապում է՝ սպասելով Քրիստոսի արդար դատաստանին, քանզի «անարդար» է աշխարհը և «խախանդ»⁵¹ չէ, իսկ հայ ժողովուրդն աներկբայորեն ապավինում ու հավատում է իր արդարության ու խաղաղության գինը իմացող հերոսին՝ Փոքր Միերին.

= Կէդնի վախթմ, Միեր դուրս գիկա,

Մգի կազադա դուշմնի ձեռնեն⁵²:

⁴⁵ ՀԱԲ 19, էջ 37 * Էրգիր Միեր ը գըսեն, պայծ յըս ըմ հորոխաբոր դըր Թումոյից լսիր իմ՝ փոքր Տավիտ:

⁴⁶ ՀԱԲ 19, էջ 37:

⁴⁷ ՀԱԲ 19, էջ 13:

⁴⁸ Սասնա ծոեր, 1977, էջ 554:

⁴⁹ Հին Արևելքի պոեզիա, Երևան, 1983, էջ 101, 522:

⁵⁰ Սասնա ծոեր, 1977, էջ 554:

⁵¹ Ռ. Գրիգորյան, Սասնա ծոեր, էջ 240:

⁵² Սասնա ծոեր, Երևան, 1977, էջ 248: